

Zoonimi kao sastavnica frazeoloških oblika đurđevečkoga kajkavskoga govora

VLADIMIR MIHOLEK

Kajkavski govor, za razliku od standarda, veoma je bogat frazeologijom. U ovome radu riječ je o frazeološkim oblicima đurđevečkoga kajkavskog govora u kojima je sastavnica zoonim. Među zoonimima prevladavaju uglavnom domaće životinje s kojima je čovjek živio i radio. Prisutne su i one s kojima se susretao u polju, šumi i vinogradu, a spominje se i nekoliko životinja tuđih staništa. Među frazeološkim oblicima ponajviše je poredbenih frazema, zatim poslovice, izreka, fraza, narodnih vjerovanja i predviđanja vremena. Posebno su navedeni oblici u kojima je prisutan zoonim „pas“, koji je najzastupljeniji od domaćih životinja. Na kraju rada naveden je rječnik manje poznatih riječi. Frazeološki oblici korišteni u ovome radu dio su leksikografske građe prikupljenje za izradu rječnika đurđevečkoga govora.

Ključne riječi: Đurđevac, Podravina, kajkavski govor, frazeologija, zoonim, poslovice, izreke, fraze, narodna vjerovanja, predviđanja vremena

---

1. Uvod

Čovjek je ishodište svoga jezičnoga blaga pronašao u životnom i radnom okruženju. Specifične životne okolnosti, događaji i zbivanja stvarali su u glavama nadarenih pojedinaца razne frazeološke oblike, odnosno frazeme, poslovice, izreke, fraze, maksime, krilatice i slično. Frazemi su leksički izrazi sastavljeni od dviju ili više riječi i imaju funkciju naglašavanja ili pojačavanja značenja. Često se rabe u svakodnevnoj komunikaciji. Pripadaju neslobodnim skupovima riječi jer se ne stvaraju u govornom procesu, već se upotrebljavaju u gotovu obliku kakav se ustalio dugom uporabom. Prenose se i šire pri razgovoru, druženju i zajedničkom obavljanju poljoprivrednih i kućnih poslova. Međutim, tijekom vremena čovjek je pomalo napuštao tradicionalan

način življenja, a time su i brojne riječi i frazeološki oblici gubili svoje mjesto u lokalnom govoru. Frazemi su ostali sastavni dio leksika živućih govornika, ali su nestale prilike u kojima su primjenjivani. Jedan dio tog jezičnog blaga prenesen je na nove generacije, dok je drugi otišao u zaborav. Tako je započeo proces osiromašivanja lokalnog govora. Preostalo jezično blago mogu očuvati jedino marni pojedinci koji ga prikupljaju i zapisuju.

Tim poslom susreo se autor ovoga rada pri dugogodišnjem prikupljanju i zapisivanju leksikografske građe za rječnik đurđevečkoga kajkavskoga govora, koji je na kraju i izdan 2011. godine. Budući da više nema specifičnih trenutaka u kojima se frazemi rabe, bilo ih je nužno tražiti kod govornika. Da bi pojedini frazem stigao na vrh govornikova jezika trebalo je s njime takve trenutke i specifične

teme oživjeti neposrednom komunikacijom. To je jedini način da bi se doprlo do njih. Međutim, prolaskom vremena odlaze i govornici pa se mogućnost i uspješnost u tom poslu sve više smanjuje. Uz najveće nastojanje i htijenje, za koju godinu sakupljači više neće imati prilike ni mogućnosti obaviti taj posao jer govornika s poznavanjem starog leksika jednostavno više neće biti.

Životinja je još od pradavnih vremena najbliži čovjekov suputnik, pogotovo ona koju je podložio sebi i s kojom zajedno živi. Čovjek je promatrao prostor oko sebe, prirodu, razne pojave i zbivanja, ali i životinje koje je uspo-ređivao sa sobom te im pripisivao simbolična značenja i ljudske osobine. Tako se pozitivno odredio prema domaćim životinjama, posebice prema onima od kojih ima koristi, za razliku od divljih o kojima je imao negativnije mišljenje. U takvim okolnostima stvarao je razne umotvorine, odnosno frazeme, koji su nastali u njegovoj neposrednoj blizini i prostoru u kojem je svakodnevno obitavao i radio, u kući i dvorištu, na polju, u vinogradu ili šumi. U većini frazema prisutne su domaće životinje i one koje je sretao oko svoga doma. U prikupljenoj frazeologiji spominju se brojne životinje. Od domaćih životinja to su govedo, konj, svinja, kokoš (pijetao), pura, guska, patka, biserka, koza, ovca, a ponajviše pas i mačka. Našlo se tu i podosta ptica, kao što su vrabac, vrana, jastreba, roda, sova, lastavica, žuna, kukavica, pupavac, šojka, kosac, vuga i žutovoljka. Nešto manje zastupljene su poljske i šumske životinje (vuk, lisica, tvor, vjeverica, puh, miš, zec, jež, gušter, zmija, glista), životinje močvarnog staništa i voda (žaba, kornjača, sljepić, rak, som, čikov), insekti (muha, osa, krpelj, uš, buha, stjenica, šturak) te životinje tuđih staništa (medvjed, magarac, majmun, hijena). Većina frazeoloških oblika rabljenih u ovom radu dio su leksikografske građe prikupljenje za izradu rječnika đurđevačkoga govora, dok je manji dio zapisan tijekom daljnjeg istraživanja.

2. Poredbeni frazemi sa zoonimskom sastavnicom

Prije nabranjanja nekih frazeoloških oblika valja napomenuti kako su to u većini slučajeva poredbeni frazemi, zatim poslovice, izreke, fraze, narodna vjerovanja i predviđanja vre-

mena. Kajkavski govor općenito obiluje poredbenim frazemima jer na slikovit, živopisan i duhovit način naglašavaju izgled i osobine čovjeka, predmeta i pojava. Oni mu daju puninu i bogatstvo izražavanja po kojima se uvelike razlikuje od hrvatskog standarda. Frazemi također govore i o čovjekovu vanjskom izgledu, ljudskom stanju (ljutnja, bijes, glad), fiziološkim radnjama (umiranje), načinu kretanja i glasanja te odnosu prema radu. Gledamo li frazeme sa strukturalne strane, prevladavaju glagolski poredbeni frazemi.

2.1. Ljudske osobine

Jakost, snaga

- jâk kak bîk – vrlo jak
- jâk kak kôjn – vrlo jak

Brljivost

- imâti ježîka kak krâva rêpa – biti brbljav; imati dugačak jezik

Oholist, taština

- dândüriti şe kak purân – praviti se važan
- prižekâvâti z vûsnicâmi kak pûra s pîškom – pokretima, stiskanjem usnica izražavati ponos, oholist i slično

2.2. Čovjekova vanjština

- crlêñ kak jopičîna rît – izrazito crven
- dëbêl kak svîñčë – jako debeo
- dëbêl kak pøj – jako debeo
- dëbêl kak vrabëčë glâvë – velik (o pahulji snijega)
- gûrav kak hëna – vrlo mršav
- gûrav kak stôčni cûček – jako mršav
- imâti nôgë kak kôzjë – imati mršave noge
- imâti vrâta kak gosâk – imati dugačak vrat
- mőkër kak miš – potpuno mokar
- mustâči bëli kak mâčku dok mlêko krâdë – potpuno sijedi brkovi
- përgav kak pûrjë jâjçë – jako pjegav; koji ima puno pjega
- počësatî şe (zglëdâti) kajdar të ę tëlîčka zalîzâla – zalizati kosu
- rûdast kak Šćukîñë¹ svîjñë – jako kovrčav
- stâr kak mûlëç Brëñërov² – jako star
- sûv kaj dâ ę žôna rît spîla kômû – jako mršav
- svëtiti şe kak pëşja këşa – svjetliti se

1 Šćuka – đurđevačko prezime.

2 Brenner – đurđevačka obitelj uglednih trgovaca.

- šāran kak kokôšji drĕk – jako šaren
- zdĕn kak kăča – jako hladan (o rukama, no-gama, tijelu)
- zgôžvan kodar gâ ě krăva skosăla – jako izgužvan, neuredan
- žôt kak žotovôlka – vrlo žut, blijed, ispijen

2.3. Način kretanja

- gĕgati sĕ kak racâk – gegati se, njihati se u hodu
- îti kak cûček z gostôv – veselo, zadovoljno ići
- îti kak čorăva kôkoš – ne gledati kuda se ide
- îti kak pijăna kôkoš – bauljati naslijepo
- kupiti sĕ kak mŭje na drĕk – naglo se i brzo oko čega skupljati
- leŭeti kak mŭja brĕz glăvĕ – smušeno, bezglavo juriti
- listăti kak vĕvĕrica – brzo trčati
- mājăti z ritijôm kak mâčka z rĕpom – zabacivati stražnjicu, njihati stražnjicom u hodu
- motati sĕ kak piškôr v lônca – ?
- ôdăti kak parădni kôjn – ponosno hodati, praviti se važan
- ôdăti kak štuplĕrăni kôjn – posrtati u hodu
- ôdăti kak Filkîna³ – neprestano se skitati
- otĕgnoti sĕ kak krăva na žlĕb – zauzeti puno prostora
- plazăti kak mâček – vješto se penjati
- preŭnăšăti kak mâčka mâčokĕ / preŭnăšăti kak žĕlva jăjca – neprestano prenositi što s jednog mjesta na drugo
- sedĕti kak kvôčka na jăjce – udobno sjediti
- skăkăti kak jôpĕc – jako, neprestano skakati
- skăkăti kak vrăbec dok tŭdo prôjo krăde – žustro skakati
- skočiti kak srjnâk – jako skočiti
- štăpati kak rôda – oprezno hodati
- tĕpstĭ sĕ kak cûček – neprestano se skitati
- vlĕčĭ sĕ kak prebĭti cûček – sporo i lijeno hodati

2.4. Odnos prema radu

- bĭti na vulĭce kak kôjnsko drĕk – besposličariti, provoditi vrijeme na ulici
- dĕlăti kak măršĕ – naporno raditi
- nadĕlati sĕ kak kôjn – teško se naraditi
- vŭstăti kak cûček – jako se umoriti
- zaprĕgŭnĕn kak răjtărski kôjn – uvijek zaposlen

2.5. Način glasanja

- bafkăti kak cûček – neprestano govoriti, derati se, vikati
- bĕčăti kak krăva za teĭetom – glasno plakati
- cvĭlĕti kak cûček – cviliti; zanovijetati, došađivati
- fŭcăti kak jĕž – glasati se kao jež
- kĭjăti kak smržŭni mâček na prĭslôjŭ – neprestano kihati
- kričăti kak gôsĕ – vikati, biti glasan
- kričăti kak kreštĕlka (bisĕrka) – biti glasan, vikati, derati se
- kričăti kak na bĕlo vrăno – jako vikati na koga
- piščăti kak stô gôsĭciĕv – jako pištati; ispuštati zvukove zbog otežanoga disanja
- popĕvăti kak rĕclin – kriještavo pjevati
- sičăti kak gosăk – glasati se, ispuštati zvuk kao gusak
- skrĕščăti kak kôkoš – kriještati (o govoru)
- smejăti sĕ kak beŕĕčka⁴kôza – stalno se i kriještavo smijati
- zijăti kak cûček – jako vikati, galamiti

2.6. Ljudsko stanje

Ljutnja, bijes, agresivnost

- fĭrdăti kak kobĭla na mrăzu – ljutiti se, srditi se
- glĕdĕti kak cûček – ljutito gledati koga
- îti kak cûček pod bôto – silom ići na koga, nasrtati
- razmĕtati sĕ kak Blăžĕva Rĕpŭla dok sĕ jĕ z Milavôm bôla – biti spreman na sukob, narogušiti se
- sĕdit kak cûček / sĕdit kak gŭšĕar – jako ljut, srdit
- zaletăvati sĕ kak pĕvĕc / zaletăvati sĕ kak kăjnŭr – nasrtati, biti agresivan, ratoboran

Glad – sitost

- glădĕn kak cûček – jako gladan
- glădĕn kăj bi kurjăka pôjĕl – jako gladan
- glădĕn kak mlnărska kôkoš – sit

2.7. Fiziološke radnje

- glĕdĕti kak mŭš s posĕj – pospano gledati
- glĕdĕti kak tĕĭ v nôva vrăta – iznenađeno, začuđeno gledati

3 Ime psa.

4 Koja se odnosi na Berek, odnosno šumu i livadu nedaleko Durđevca.

- jèsti kak svĩnĉ – puno i pohlepno jesti; neuredno jesti
- migãti kak žãba s šalãtĕ – treptati očima
- napujãvatì sĕ kak žãbji vŷjĕc – jako napuhivati obraze
- natĕžãti vrãta kak gosãk – istezati vrat kako bi štogod vidio
- slušãti kak prasiĉka dõk vu võdĕ šĉi – pozorno slušati
- spãti kak glũvo svĩnĉ – ĉvrsto spavati
- spãti kak zãjĕc – spavati laganim snom
- vmĩti kak cũĉĕk / ĉrĉi kak cũĉĕk pod plõtõm – bijedno i nedostojno umrijeti
- vžĩvãti kak prãšĕ f ĉĕkĕru – šutjeti i uživati; držati se mudro, važno
- zĕvãti kak rĩba na sũvom / zĕvãti kak sõm – jako zijevati

2.8. Poredbeni frazemi sa zoonimom „pas”

Premda zoonimska frazeologija obuhvaća velik broj životinja, u ovome poglavlju pobraženi su samo poredbeni frazemi u kojima se spominje pas, a koji spadaju među brojnije. Svojim značenjem pseća narav i ponašanje vrlo lako ocrtavaju ljudski karakter, osobine, stanja, izgled i načina kretanja. Zato se za psa i kaže da ima narav od sto ĉudi. Ćovjeka je pas potaknuo na formiranje frazema jer je od davnina njegov najbolji prijatelj, pratitelj i ĉuvar, poslušan, vjerman i odan. Pas simbolizira pozitivne moralne znaĉajke (prijateljstvo i vjernost), premda je u srednjem vijeku smatran simbolom proždrljivosti, pohlepe i ljutnje, a u Bibliji simbolizira neĉistu osobu i prognitelja. S obzirom na pozitivnu simboliku psa, moŷe se reći kako većina ovdje navedenih poredbenih frazema ipak govori o negativnim ljudskim osobinama. Pojedini poredbeni frazemi u kojima se spominje pas, a koji su već navedeni u prethodnom dijelu teksta, ne nalaze se u sljedećem popisu.

U đurđevećkom kajkavskom govoru za psa se kaže cũĉĕk (Gsg. cũcka, Gpl. cũĉkõv / cũĉkov, Lpl. cũcku / cũĉĕ, Ipl. cũĉkĩ / cũĉki), ali u pojedinim frazemima spominju se i rijeĉi *pes*, odnosno *pesja*, *pesji*, koje nemaju izvorište ni uporište u đurđevećkom govoru. One se rabe iskljuĉivo kao sastavnice tih nekoliko frazema, a u đurđevećki govor vjerojatno su ušle zajedno s frazomom nekih pridošlica ili doseljenika iz drugih krajeva. U svim prikupljenim frazemima rijeĉ cũĉĕk prisutna je iskljuĉivo u muš-

kom obliku, dakle bez ženskoga oblika, deminutiva i augmentativa. Samo se u jednom frazemu kao istoznaĉnica navodi ime psa, što frazem ĉini ĉvrstim i postojanim.

- bafkãti kak cũĉĕk – neprestano govoriti, derati se, vikati
- bĩti kak cũĉĕk i mãĉĕk – biti u neprestanoj svadi, ne slagati se
- cũĉĕk cũcka põzna – svatko se druŷi sa svojim (poslovica)
- cũĉĕk ĕ mĕro põjĕl kõmu – nije dobro izmjerio tko (frazza)
- cvĩlĕti kak cũĉĕk – cviliti; zanovijetati, dosađivati
- dĕkla i cũĉĕk nãjbržĕ rãstõ – djevojka prebrzo naraste za udaju (poslovica)
- drŷãti kak cũcka na lãncu – ograniĉavati koga, držati koga bez slobode, u podređenom poloŷaju
- glãdĕn kak cũĉĕk – jako gladan
- glĕdĕti kak cũĉĕk – ljutito gledati koga
- gũrav kak stõĉni cũĉĕk – jako mršav
- imãti poštĕjna kak f pĕsjem rĕpu lõja – nemati nimalo poštenja
- ĩti kak cũĉĕk pod bõto – silom ići na koga, nasrtati
- mlãdi sĕ cũĉĕk od vĕlikõga vuĉi lajãti – djeca uĉe od roditelja (poslovica)
- muĉiti sĕ kak cũĉĕk – jako se muĉiti, trpjeti.
- nãj sĕ bojãti cũcka kõj lãjĕ – ne boj se onoga koji puno priĉa (poslovica)
- nĕ bi ni sĕlski cũcki nadlajãli kõga – vrlo je priĉljiv tko, previše govori tko (frazza)
- nĕ lãjĕ cũĉĕk radi sĕla, vĕĉ rãdi sĕbĕ – svatko brine o sebi (izreka)
- sĩdit kak cũĉĕk – jako ljut, srdit
- strĕliti kak cũcka – nemilosrdno ubiti
- svĕtiti sĕ kak pĕsja kĕsa – biti proziran, tanaĉ
- tĕpstĩ sĕ kak cũĉĕk – neprestano se skitati
- trpĕti sĕ kak cũĉĕk i mãĉĕk – ne voljeti se, ne podnositi se
- vlĕĉi sĕ kak pĕbĩti cũĉĕk – sporo i lijeno hodati
- vmĩti kak cũĉĕk / ĉrĉi kak cũĉĕk pod plõtõm – bijedno i nedostojno umrijeti
- vũstãti kak cũĉĕk – jako se umoriti
- vžĩvãti kak cũĉĕk dõk v ajdĩnĕ sĕrĕ – šutjeti i uživati
- zakopãti pot plõt kak cũcka – pokopati koga jako siromašno
- zalĩzãti kak cũĉĕk – izvući se bez teŷih posljedica

- zijāti kak cūček jako – vikati, galamiti
- žāl je kak cūcku kōmu – jako je žao komu
- živēti kak cūček – bijedno živjeti

3. Poslovice sa zoonimskom sastavnicom

Poslovice su plod oštroomnih ljudi koji su ih stvarali namjerno ili spontano za vrijeme teškog rada u polju, šumi i vinogradu, u kući i oko stoke, ili u trenutcima odmora te među sobnog rada i druženja. Cjelokupan život podravskog gruntaša i težaka sažet je u tih nekoliko, dobro odvagnutih i škrtih riječi. Poslovice nam govore o pogledu malog čovjeka na ljude i okolinu koja ga okružuje. One čovjeku služe kao životna pouka i dobar savjet, opomena i upozorenje, pogotovo mladim naraštajima i onima koji nisu ništa naučili iz životnog iskustva. Točnije rečeno, poslovice predstavljaju kratku, sažetu, oštroomnu, duhovitu i slikovitu izreku koja izražava opažanje, mišljenje ili tvrdnju o određenoj životnoj pojavi.

- ako nē zna jājcę, znā kōkoš – stariji je iskusniji i pametniji
- cūček cūcka pōzna – svatko se druži sa svojim
- da je i kāca na lāgvu, bi do vīna dōšęl – želja je jača od opasnosti, pogibelji
- dękla i cūček nājbržę rāstō – djevojka prebrzo naraste za udaju
- dok ę pōšęl pri krāju i kōjn sę požurī – pri kraju posla valja požuriti
- dōk pri drūgom kōkoš jęš, mām svojęga pęfca za plōt privęži – čuvaj se krađe
- gdā ę svīnčę svinčętu žīra skopālo – svoji svoje štite
- i vrāg mōrę jęsti māję na silo – u nuždi se sve prihvaća
- kam krāva tam i tęlę – kamo jedan, tamo i drugi koji je manje važan
- kaj māčka macī f slāmo glęđī – djeca nasljeđuju osobine roditelja
- kōj sę męť posęję męša svījnę ga pojedō – ne valja se miješati u tuđe odnose
- kōjn i vōjn idō za pajdāša – dobro i zlo su povezani
- kojnū sę idę od glāvę a krāvę od rēpa – svakoj se stvari drugačije pristupa
- stāra kōkoš, māsna jūva – i staro je ponekad dobro
- ležę je opčūvāti vręčo būj nęg žęno – ženu je teško čuvati

- māli ftīč, vęlīki krīč – mali su nametljivi
- mlādi ftīč nę rāni stārōga – roditelji skrbe o djeci, a ne obratno
- mlāđi sę cūček od vęlīkōga vučī lajāti – djeca uče od roditelja
- mudrija kōzę pāsę – domišljatost olakšava svakodnevni život
- nāj sę bojāti cūcka kōj lāję – ne boj se onoga koji puno priča
- od špōta nęję ni jęna kobīla cīkla – ukor ne čini čovjeka boljim
- polakō sę jęži ježę, f trī dāna dvā – valja raditi polako i temeljito
- pīvo kravīca, ōndar štalīca – prvo valja stvoriti uvjete da bi se radilo
- pūsti kōkoš na jāřęk i slōg sę prīmę – prikrivati krađu
- sāki Cigān fāli svęga kōjna – svatko hvali svoje
- sāki ōšęl na svōj pōšęl – neka svatko radi svoj posao
- tęškō ę stārōga kōjna nafčīti vozīti – uči se od malih nogu
- vūdri kōjna koj ōčę potęgnōti – tjeraj onoga koji hoće raditi
- zvūna birčīca, znūtra lęšīca – naizgled dobar, a zapravo loš

4. Izreke sa zoonimskom sastavnicom

- nęsmo skūpa gōškę napāsāli – nismo ravnopravni, nismo istoga položaja, ne možemo se uspoređivati
- nigdār nęję pūna dęklīna ladīca, kōjnska guzīca i popōvska kęša – neki su nezasitni
- odi bęlka bōš zobāla, bęlka dōšla pak orāla – navući koga na tanak led
- prikāzanomū sę kōjnu nę glęđī v zōbę – poklonu se ne prigovara
- nęmrę bīti sęm svījnām kak i nęrōscu – ne može biti svakomu jednako
- nijęnā sę lęna prasīca nęję vrōčęga dręka najęla – lijencina ništa ne stigne napraviti
- znā i čorāva kōkoš kā ę kājnur – uvijek valja znati tko je jači, odakle dolazi opasnost
- kakōv pęvęc, takōv i gāzda – čovjek se prosuđuje prema onomu što ima
- nę lāję cūček rādi sęla, vęč rādi sębę – svatko brine o sebi
- kaj māčka omacī, za mišom bęži – djeca nasljeđuju osobine roditelja
- pīvī sę māčki vu vōdo ičō – ne uspijeva uvijek sve od prve

- da ìma kòza dōgōga rēpa, sē bi mǔjē potōkla – neostvarivo je, nedostižno, nemoguće
- p̄r̄di vr̄ana za brod̄ara dok ìma p̄r̄ja – svejedno je komu, ravnodušan je tko
- v̄idla ž̄aba kov̄ača p̄ak i òna nōgo d̄igla – povești se za kim, čim, ugledati se na koga, što, oponašati koga, što

5. Fraze

- biti bēla vr̄ana mēd c̄r̄nēmi – biti poseban, različit od drugih
- bo p̄ital z̄ajec gđe mǔ ē m̄ama – strašna je zima, velika je hladnoća
- cūc̄ek ē m̄ero pōj̄el kōmu – nije dobro izmjerio tko
- d̄ati bēlko za s̄erko – mijenjati što za pojednako loše
- d̄eb̄elē gōskē r̄it maz̄ati – pomagati bogatomu, pomagati onomu komu pomoć nije potrebna
- gl̄d̄eti kōd̄ekar bēlē vr̄anē l̄et̄ē – gledati unakolo, a ne u ono u što treba, gledati u prazno; biti odsutan, neusredotočen
- gūl̄iti l̄es̄ico – povraćati
- im̄ati kokōšjo p̄am̄et – biti zaboravljiv, biti umno ograničen, nemati sposobnosti za ključivanja, pamćenja
- im̄ati svōjē mǔjē – biti svojeglav, nepredvidiv, hirovit
- im̄ati za vr̄apcu nos̄iti – imati malo čega
- ìti s kokošij̄ami sp̄at – ići vrlo rano spavati
- i t̄el̄ē bi fkr̄avē obrn̄ol štō – jako je snalazljiv, spretan tko
- j̄el šivaš m̄ačku ḡačē il n̄evōlē obuv̄ačē – uzalud tratiš vrijeme
- kod̄ar bi òsa došla – naglo, iznenada, brzo
- mōkro čēm sē ž̄aba poš̄či – poplavno, naplavno (o tlu)
- n̄ē bi ni s̄elski cūcki nadlaj̄ali kōga – vrlo je pričljiv tko, previše govori tko
- n̄ē bod̄o tē ob̄adi gr̄izli – kaže se onomu koji ide u svatove / bit će dobro, ugodno komu
- n̄ēm̄ati ni d̄et̄eta ni mar̄šeta – ne imati nikoga svoga
- nos̄iti šm̄ičkē k st̄ajnu – ulaziti u kuću jedući
- ōt̄iti rakōm f̄īčkat – besposličariti
- pak n̄ē bo kōza zv̄rgla – ne treba se žuriti
- pras̄ico s̄dl̄ali po kōga – nepoželjan je tko
- puš̄čati k̄fv p̄f̄cu / zagōt̄iti p̄f̄ca – pomokriti se
- t̄er̄ati mǔjē po zr̄aku – biti smušen
- t̄er̄ati svōjo kōzo – uporno što tvrditi
- vl̄ēči m̄ačka za r̄ep – izazivati nepravilike

- vlov̄iti z̄ajca – pasti
- zn̄ati kaj m̄ač̄ek zak̄ap̄l̄ē – ništa ne znati, biti neupućen u što

6. Predviđanje vremena sa zoonimskom sastavnicom

Čovjek se od pamtivijeka bavio poljodjelstvom koje je usko povezano s vremenskim prilikama, odnosno ovisio je o suncu, kiši, snijegu, vjetru, mrazu i drugim meteorološkim pojavama. Svoje poslove morao je uskladiti s vremenom, no nije znao kakvo će ono biti narednih dana. Zato je godinama promatrao prirodu i životinje te je zapazio da se one u određeno vrijeme uvijek jednako ponašaju, što je povezao s vremenskim prilikama tog doba godine. Pojedina čovjekova zapažanja sigurno ukazuju na nadolazeće vremenske promjene, dok danas neka od ovih predviđanja izgledaju čudna, neobična i nevjerodostojna. Tome je uzrok klima koja se do danas uvelike promijenila. Predviđanja su strukturalno pojednostavljena, kratka, sažeta i jasna, a radi lakšega pamćenja pojedina su stvorena u stihovnoj formi.

- bōj̄l̄ē d̄a tē k̄ača vgr̄iznē, n̄ēgo d̄a tē ož̄ujsko sōncē ogr̄ējē
- dok gl̄istē zijō v̄un, bōdē d̄ēž̄da
- dok gōskē krič̄ē i l̄et̄ē na j̄ug, bōdē z̄ima
- dok kokōši m̄ēt̄ulē lov̄ē bō kišē
- dok l̄astav̄icē n̄isko l̄et̄ē, bōdē d̄ēž̄da
- dok n̄ēj̄dē kōkoš na s̄ed dr̄ugi d̄en ē kiša
- dok r̄ačē vōdo pul̄čō bō kiša
- dok sē kokōši dadō fkr̄ot̄ec nat̄er̄ati bōdē l̄epo vr̄emē
- dok sē m̄ač̄ek m̄ivl̄ē pr̄ama j̄ugu bōdē l̄epo vr̄emē
- dok sē p̄f̄ci gr̄izō bo l̄epo vr̄emē
- dok ž̄abē r̄eḡajo, bōdē d̄ēž̄da
- od Lucij̄ē so dn̄ēvi dōk̄si t̄ak kak mōrē p̄ev̄ec n̄azrit skoč̄iti

7. Narodna vjerovanja sa zoonimskom sastavnicom

Čovjeku su mnoga zbivanja oduvijek bila neobjašnjiva i nije im znao uzroke. Uz pomoć životinja tumačio je i objašnjavao zbivanja oko sebe; predviđao čiju smrt, ratove, obilan rod u polju, dolazak gosta u kuću, nesreće u obitelji i drugo. Neka od tih vjerovanja vjerojatno su imala svoje uporište u svakodnevnom životu,

neka su nastala spontano, a pojedina je čovjek sam izmislio da bi izgledala slikovita i vjerodostojna. Razvojem znanosti i naobrazbom dolazio je do novih spoznaja pa je za mnoga zbivanja doznao pravi razloge i objašnjenja. Stoga su mnoga vjerovanja i praznovjerja naočigled postala suvišna i smiješna, ali ljudi koji su ih čuli od starijih i danas se rado njima služe i često ih upotrebljavaju.

- ako bôš mākvičę jęł, nę bodõ tę cūcki grizli
- ako kukuvāča po Petřovu dõgo kūka, bõdę złā godīna
- ako õčęš i dājlę svjīņę imāti mõraš trčka f kõtęc ititi
- ako sām ostāņęš, bõ tę vrāna odņęsla
- akõ sę põdlęžęk donęšę domā, nę bõdo kokõši štęļę nęsti
- akõ so kokõši na Fāšęnk zločęstę, tręba zaklāti cřno kõkoš, čāmbę nā vrt zakopāti a glāvo na susędõvo ititi
- dok cūcek zavīja, bo nęščę vmfl
- dok dętęł skrešćī, bõdęš čul nekākve vēsti
- dok kõkoš popęva bõ nęsręča
- dok kokõši večętr nęšõ bõ rāta
- dok pęveç kukurīčę nęščę bõ dõšęł
- dok sę vrāpci kõplõ na Tri krāļę, õndar tõ lęto bõdę vīna
- dok sõja popęva bõdę nęščę vmfl
- dok srāka popęva, bo nęščę vmfl
- dok srāka skrešćī bo nęščę dõšęł
- dok ti cřni māčęk põta pręšęčę bõ tę nęsręča stręřīla
- dok ti zājęc pobęgņę, klopi sę po kolęnu pa bõ stāl
- kõga slepovõž vgrīzņę, tę vmęrņę
- kojęmu māčku bālę curę tę õčę štakõrę lovīti na Đurđevõ sę mõra rāno dīči da krāve nę os-tanõ bręz mlęka (vjerovalo se da vještice uzimaju kravama mlijeko)
- na Fašęnk sę mõra jęsti kõkoš dā sę nę obęsi na Fašęnk sę nę smę šivāti jęł sę kokošęm rīt zašīję
- na mišjī sę pętęk nę smę pręsti jęł bõdo miši pręđivo pojęli
- polęžaj nę smę z nogāmi pod stõlom mājāti jęł nę bõdo kvõčķę štęļę sędęti
- prędę nęgo svīnčę prodājęš trębā ga zobačāmi po hřptu potęgnõti. Kulikõ sę zõp-cõv na plęču põzna tuliko bõ višę kupcõv i cęna bõ vęķša

8. Zaključak

Kajkavski govor, za razliku od standarda, veoma je bogat frazeologijom. Takav je slučaj i s govorom Đurđevca. U specifičnim životnim okolnostima, prilikom raznih događaja i zbivanja, nadareni pojedinci znali su životne pouke, predviđanja i narodna vjerovanja pretočiti u razne frazeološke oblike. Oni se često rabe u svakodnevnoj komunikaciji, vrlo su slikoviti, a ponekad i humoristični. Stoga se i danas često čuju kod govornika premda ne u onim okolnostima u kojima su nekad upotrebljavani. Pripadaju neslobodnim skupovima riječi jer se ne stvaraju u govornom procesu, već se upotrebljavaju u gotovu obliku kakav se ustalio dugom uporabom. Prenose se i šire pri razgovoru, druženju i zajedničkom obavljanju poljoprivrednih i kućnih poslova. Međutim, tijekom vremena čovjek je pomalo napuštao tradicionalan način življenja a time su i brojni frazeološki oblici gubili svoje mjesto u lokalnom govoru. Među brojnim frazeološkim oblicima đurđevčkoga kajkavskog govora zastupljeni su i oni u kojima je sastavnica zoonim. Među zoonimima prevladavaju uglavnom domaće životinje s kojima je čovjek živio i radio, s kojima se susretao u polju, šumi i vinogradu, a spominje se i nekoliko životinja tuđih staništa. Među frazeološkim oblicima ponajviše je poredbenih frazema, zatim poslovice, izreka, fraza, narodnih vjerovanja i predviđanja vremena. Od navedenih zoonima najbrojniji je „pas“. Stoga ovaj rad, s predloženim primjerima, u kratkim crtama ujedno predstavlja cjelokupnu frazeologiju đurđevčkoga kajkavskog govora, ali i one frazeološke oblike koji su i danas često u uporabi. Đurđevčani, kao i ostali kajkavci, mogu to zahvaliti isključivo zoonimima, dakle životinjama s kojima žive i druuguju, za razliku od ostalih specifičnih okolnosti koje su zaboravljene i izumrle.

Summary

Zoonyms as the component of phrasal forms of the Đurđevac Kajkavian dialect

Unlike the standard language, the Kajkavian dialect abounds in phraseology. This paper deals in phrasal forms of the Đurđevac Kajkavian dialect that contain a zoonym as one of its components. Among the zoonyms that are most present are domestic animals with which

man lived and worked. Animals that he met in the field, in the forest or in the vineyard are also preset, as well as some that originate from distant habitats. Comparative phrasemes are most commonly represented among the phrasal forms. Then there are proverbs, sayings, phrases, folk beliefs and weather predictions. Forms which contain the zoonym „the dog“, which is the most represented domestic animal, are listed individually. The end of the paper brings a dictionary of less known words. The phrasal forms used within this paper are a part of a lexicographical inventory gathered for the dictionary of the Đurđevčki dialect.

Rječnik manje poznatih riječi

- bafkāti – lajati; glasno govoriti
- beľka – kobila bijele dlake bogatār – bogataš
- böta – batina
- brejāti – kašljati
- brođār – skelar
- čamba – noga peradi s pandžama
- dętel – zool. djetao *Dendrocops major* L.
- dundūriti se – šepuriti se
- fūtvač – zool. pupavac *Upupa epops* L.
- gösti; z gostōv – svatovi; iz svatova
- gōt – grlo
- gūrav – mršav
- jōpeć, jopīca – majmun, majmunica
- kāča – zmija
- kājnur – jastreb
- kōteć – kokošinjac
- kreštelka – zool. šojka *Garrulus glandarius* L.
- listāti – bježati pred kim ili zbog čega
- mākviči – komadići bijeloga kruha navlašeni vodom i pomiješani s makom
- meťul – noćni leptir
- mūleć – magarac
- nāzrit – unatrag
- neřōsteć – nerast, krmak
- oprčūti – prekrenuti, prevnuti
- pepeľnāk – prostor u peći ispod ložišta u koji se prikuplja pepeo
- peřgav – pjegav
- pišek; s piškom – stražnjica; stražnjicom
- piškor – zool. čikov (riba) *Misgurnus fossilis* L.
- pōdlęzeć – bot. drijemovac *Leucoium aestivum* L.
- pōj – zool. puh *Musccardinus avellanarius* L.
- polęžaj – božićni čestitar
- posęje – posije, mekinje
- pređivo – bot. lan *Linum usitatissimum* L.
- prišlōjna – prisoj
- prižmekāvāti – stezati, stiskati
- pulkāti; pulčō – izbacivati vodu, lupati krilima po vodi; izbacuju vodu, lupaju krilima po vodi
- rājtārski – jahači (pridj.)
- rećlin – zool. kosac (ptica) *Crex crex*
- řit; z ritijōm – stražnjica; stražnjicom
- scāti; šči – pišati; piša
- šerka – kobila sivobijele dlake
- šklōpeć – krpelj
- slepovōž – zool. sljepić *Anguis fragilis*
- šmrčęek – zool. šturak *Grillus campestris* L.
- šreć; f šreć – ukoso
- stōčni – pobjesnjeli
- štupeľran – koji ima oboljele zglobove
- šturkāti – ključati
- teľlička – žensko tele
- tepeťti se – skitati se
- trčęek – komad odrezanog trupca, obično od panja
- trenc – jelo od kukuruznoga brašna kuhanoga u mlijeku
- tvōreć – zool. tvor
- zāsun – zasovica, kračun na vratima svinjca
- zijāti – vikati
- zvrčī; zvręla – pobaciti; pobacila
- žabji vųjeć – punoglavac
- žlećb – staza po sredini staje kojom se hoda i u koju se cijedi gnojnica
- žōna – zool. žuna *Picus viridis* L.

Literatura

- ČUBELIĆ, Tvrtko: *Povijest i historija usmene narodne književnosti*, Zagreb: Ante i Danica Pelivan, 1990.
- MARESIĆ, Jela; MENAC-MIHALIĆ, Mira: *Frazeologija križevačko-podravskih govora s rječnicima*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2008.
- MARESIĆ, Jela; MIHOLEK, Vladimir: *Opis i rječnik đurđevčkoga govora*, Đurđevac: Gradska knjižnica Đurđevac, 2011.
- MENAC, Antica: *Hrvatska frazeologija*, Zagreb: Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu, 2007.
- MIHOLEK, Vladimir: *Đurđevčka narodna vjerovanja u izrekama // Đurđevčki zbornik 1996.* (ur. Velimir Piškorec), Đurđevac, 1996., 155–167.
- MIHOLEK, Vladimir: *Etiološki osvrt na neke izvorne đurđevčke frazeme // Kaj – časopis za književnost, umjetnost, kulturu XLVI/6*, Zagreb, 2013., 29–42.
- MIHOLEK, Vladimir: *Prilog proučavanju đurđevčkoga pučkog mudrorječja // Podravski zbornik 1992.* (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1992., 291–295.